

BACHELOROPPGAVE

«Her er ikke plass til en til»

*En kvalitativ bacheloroppgave som
omhandler mobbing og negativ atferd
blant barn i barnehagen*

BARNEHAGELÆRERUTDANNING DESEMBER 2015

HØGSKOLEN I VOLDA

Eget foto

Kine Rekdal

Forord

Denne oppgaven er skrevet i sammenheng med avslutningen av et treårig barnehagelærerstudie. Oppgavens tema omhandler mobbing blant barn i førskolealder, og tar blant annet for seg hva fire pedagogiske ledere legger i mobbing og uønsket atferd, samt hva de gjør for å forebygge dette. Å skrive denne oppgaven har vært både spennende og lærerikt da jeg har fått et helt annet innblikk i temaet mobbing. Ikke har jeg bare fått satt meg inn i den teoretiske delen, men jeg har også fått innsyn i informantenes opplevelser og erfaringer. Dette er betydningsfull kunnskap jeg tar med meg videre i livet.

I denne forbindelse ønsker jeg å rette en stor takk til informantene som stilte opp, og som ga meg innblikk i deres arbeidserfaring. Videre ønsker jeg også å takke min veileder Nils Magne Magerøy som har støttet meg gjennom denne prosessen, vist engasjement, inspirert til nye måter å se ting på og holdt meg på rett vei.

Volda, oktober 2015.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
1.0. Sammendrag	2
2.0. Innledning	3
3.0. Teorikapittel	4
3.1. Hva er mobbing?	4
3.2. Mobbing som sosialt fenomen	5
3.3. Tidligere forskning på mobbing i barnehagen	6
3.4. Kan små barn mobbe?	7
3.5. Forebygging i barnehagen	8
3.5.1. Voksenrollen	8
3.5.2. Sosial kompetanse	9
4.0. Metode	10
4.1. Kvalitativt forskningsdesign	10
4.1.1. Personlig intervju	11
4.2. Valg av informanter og datainnsamling	11
4.3. Validitet, reliabilitet og feilkilder	13
4.4. Metodekritikk	14
4.5. Etske hensyn	15
5.0. Empiri	15
5.1. Hva ser pedagogiske ledere på som mobbing og uønsket atferd i barnehagen?	15
5.2. Hvorfor mobber barnehagebarn, og har de en hensikt?	16
5.3. Forebygging	17
5.3.1. Voksenrollen	17
5.3.2. Sosial kompetanse	17
5.4. Hvordan jobbe med mobbing i barnehagen?	18
5.5. Oppsummering av de viktigste funnene	19
6.0. Drøfting	20
6.1. Hva er mobbing og uønsket atferd blant barnehagebarn?	20
6.2. Hvorfor mobber barnehagebarn, og har de en hensikt?	21
6.3. Forebygging	23
6.3.1. Voksenrollen	23
6.3.2. Sosial kompetanse	24
7.0. Avslutning	26
Litteraturliste	28
Vedlegg	30

1.0. Sammendrag

Mobbing er i dag et sentralt tema, og man kan snakke om mobbing på flere arenaer. Det at mobbing forekommer i skolen er blitt et akseptert fenomen, og det er få som vil benekte dette. Mobbing kan imidlertid virke å være et omdiskutert tema når det kommer til barnehagen, og flere barnehageansatte har vansker med å akseptere at mobbing forekommer i førskolealder (Kristensen, 2014). Forskning viser likevel at barn i førskolealder kan mobbe, opptil så mye som 10-20 % av barn i norske barnehager oppga i 1997 at de følte seg mobbet eller plaget av andre barn i barnehagen (jf. Reidar J. Pettersen og Franquise Alsaker, referert i Helgesen, 2014, s. 20). Den overordnede hensikten ved at barn mobber kan være at barnet har lært at det lønner seg å handle uønsket i forskjellige situasjoner (Alsaker, 2014), og innenfor dette kan man finne flere underkategorier.

Med utgangspunkt i problemstillingen «Hva ser pedagogiske ledere på som mobbing og uønsket atferd i barnehagen, og hva gjør de for å forebygge dette?», har fire pedagogiske ledere bidratt med personlige kvalitative intervju, og vært med på å besvare denne problemstillingen. Da mobbing i barnehagen enda er et omdiskutert tema, er ikke problemstillingen låst til begrepet «mobbing». Derfor blir «negativ atferd» også tatt med for å få belyst alle aspektene vedrørende uønsket atferd.

Det har vist seg at mobbing og uønsket atferd har vesentlige forskjeller da mobbing ifølge informantene er gjentatt plaging over tid, mens uønsket atferd er impulshandlinger eller enkelthendelser med en bakgrunn for handlingene. Videre er det kommet frem at det er stor forskjell i barnas alder i forhold til hvordan barnas væremåte er når det kommer til uønsket atferd. For informantene på småbarnsavdeling ble begrepet «uønsket atferd» foretrukket, da det ble vanskelig å snakke om mobbing blant så små barn. På storbarnsavdeling gikk det godt an å snakke om mobbing, men det ble ikke sett på som et stort problem. Likevel kan atferden uansett om det er mobbing eller uønsket atferd ikke oversees, da dette kan føre til at barna utvikler seg i feil retning (Larsson, 2001, referert i Midtsand et al., 2004). Forebygging i form av å fremme sosial kompetanse, ha et godt foreldresamarbeid og det å være gode rollemodeller for barna har vist seg å ha en preventiv effekt i forhold til mobbing og uønsket atferd blant barnehagebarn.

2.0. Innledning

Temaet mobbing har jeg har vært personlig engasjert i hele livet, og i vår var jeg på kurs om skjult mobbing med foredragsholder Tove Flack, noe som ga meg mer bevissthet på fenomenet mobbing. Jeg tenker det er viktig at man som barnehagelærer har fokus på temaet mobbing i barnehagen, og skaffer seg innsikt og kunnskap slik at man vet hvordan mobbing skal håndteres, og hvordan dette kan forebygges. For meg er det viktig å være rustet når jeg kommer inn i arbeidslivet, og ved å gjøre denne studien har jeg tro på at jeg har bedre innsikt i hvordan jeg skal handle om jeg ser mobbing og uønsket atferd i barnehagen.

I følge rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver har barnehagen en samfunnsoppgave i og tidlig forebygge mobbing og diskriminering, samt fremme positive handlinger som skal motvirke mobbing, avvising og vold (Kunnskapsdepartementet, 2011). Videre står det i Barnehageloven § 1, første ledd, at «barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.» (Barnehageloven, 2006). Med utgangspunkt i dette her jeg utarbeidet følgende problemstilling:

«Hva ser pedagogiske ledere på som mobbing og uønsket atferd i barnehagen, og hva gjør de for å forebygge dette?»

I problemstillingen har jeg valgt å ta med både begrepene «mobbing» og «uønsket atferd», da mobbing i barnehagen fremdeles er et omstridt og flytende begrep, og mange kjenner seg mer igjen i uønsket atferd fremfor mobbing (Kristensen, 2014). Oppgavens fokus kommer likevel til å være rettet mot mobbebegrepet. Videre har jeg valgt å avgrense det til «pedagogiske ledere», dette fordi om jeg hadde valgt å definere det til «de voksne» så ville jeg blitt nødt til å intervjuer alt fra assistenter til styrere i barnehagen.

Mobbing i barnehagen er et fenomen det er forsket lite på (Helgesen, 2014), og først i senere tid er søkelyset blitt rettet mot dette, hvor Norge har vært et foregangsland (Alsaker, 1997). Selv om forskningen ikke er særlig omfattende, omhandler temaet likevel mye, og det hadde vært interessant å gå enda dypere inn og studert mobbing i forhold til kjønn, mobbingens skadevirkning samt mobbing og hjemmeforhold. På grunn av oppgavens omfang har jeg blitt nødt til å avgrense, dette for å gi best mulig innblikk i de delene jeg har valgt ut. I denne oppgaven vil jeg ta for meg teori som definerer mobbing, mobbing som sosialt fenomen, tidligere forskning, samt belyse spørsmålet om små barn kan mobbe. Videre vil jeg ta for meg teori som omhandler forebygging av mobbing, da med et spesielt fokus på voksenrollen, samt sosial kompetanse hos barn. Sosial kompetanse kan omhandle mye, og jeg velger derfor å

avgrense det til hvordan man kan øke barns sosiale kompetanse som tiltak mot mobbing, samt viktigheten av at barn bygger positive relasjoner som kan utvikle seg til vennskap – noe som kan ha preventiv effekt mot mobbing (Ladd & Kochenderfer-Ladd, 2002, referert i Midtsand et al., 2004, s. 75). Jeg vil belyse bruk av et kvalitativt forskningsdesign og intervju som datametode, for så å gå videre og presentere empirien. Funnene vil jeg drøfte opp mot teoridelen, samt svare på problemstillingen min. Avslutningsvis kommer jeg til å oppsummere oppgaven.

3.0. Teorikapittel

3.1. Hva er mobbing?

Ordet «mobbing» kommer opprinnelig fra det engelske ordet «mob», som sier noe om en relativt stor og anonym gruppe med aktive individer. Man kan si at ordet ikke er helt korrekt sett fra en språklig synsvinkel, da mobbing også eksisterer mellom enkeltindivider (Olweus, 2000). Å svare på hva mobbing er for noe er ikke alltid like lett da det kan forveksles med elementer fra barnas vanlige sosialiseringssprosess hvor erting og tøysing er en del av det å vokse opp (Sandsleth, 2007).

En forklaring på mobbing kan være at det oppstår relasjon mellom en svak og en aggressiv person, hvor den aggressive personen også kan ha fått med seg støttespillere (Alsaker, 1997). Det finnes flere definisjoner på mobbing, men jeg velger å trekke frem Dan Olweus og Erling Roland sine definisjoner:

En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer. Den som blir utsatt for de negative handlingene, har vanligvis ikke så lett for å forsvare seg og er ofte litt hjelpeløs overfor den eller de som plager han eller henne (Olweus, 1992, referert i Helgesen, 2014, s. 21).

«Med mobbing eller plaging forstår vi psykisk og/eller fysisk vold mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbingen forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager, og at episodene gjentas over tid.» (Roland & Vaaland, 2003, referert i Helgesen, 2014, s. 21).

Når man sammenligner definisjonene kan man se likhetstrekk ved at mobbingen gjentas over tid, det er et ujevnt styrkeforhold og de uønskete handlingene utføres av en eller flere

personer. At en mobber og et offer blir identifisert synes å være essensielt, og man får inntrykk av at mobberen er en sterk person som angriper personer som er svakere og som ikke har evne til å forsvare seg (Helgesen, 2014). Det som gjør definisjonene forskjellige er at Roland nevner «psykisk/og eller fysisk vold», og han betoner med dette det voldelige aspektet mer enn Olweus (Midtsand, Monstad & Søbstad, 2004).

Olweus (2000) skriver om «negative handlinger», men hva menes egentlig med negative og uønskete handlinger og atferd? Han beskriver at en negativ eller uønsket handling er når noen med vilje påfører eller prøver å påføre en annen person ubehag eller skade. Dette kan være fysiske virkemidler, eksempelvis spark, slag, lugging etc., eller det kan være verbale virkemidler hvor mobberen håner, truer, eller kaller offeret stygge og sårende ting. Videre understreker Olweus (2000) viktigheten av at det ikke kan kalles mobbing når det oppstår en konflikt mellom to barn som er psykisk og fysisk like sterke. For at man skal kunne snakke om mobbing, er det nødvendig at det er en ubalanse i styrkeforholdet mellom barna; den som blir utsatt for de uønskete handlingene har som oftest ikke mulighet til å forsvare seg.

Helgesen (2014) skriver at mobbing kan deles inn i direkte og indirekte, hvor hun deler Olweus syn om at fysisk og verbal forstås som direkte mobbing. Indirekte mobbing kan sees på som en mer sofistisert form, da dette ofte skjer i det skjulte og mobberen ikke kan anklages for handlingene sine. Det kan handle om at den som mobber ønsker offeret ekskludert, og et barn i barnehagen kan eksempelvis si «bare de med rosa sokker får være med å leke med meg».

3.2. Mobbing som sosialt fenomen

Mobbing blir av de fleste forskere oppfattet som uønsket atferd hvor hensikten er å skade mobbeofferet uavhengig om det er bevisst eller ubevisst (Roland, 2014), og ifølge Smith (2005, referert i Roland, 2014, s. 23) er det vanlig internasjonalt å gå ut ifra at mobbingen kan utføres av både én og flere personer. Helgesen (2014, s. 22) omtaler Anatol Piklas (1976) som den første som antakeligvis har beskrevet mobbing som gruppefenomen, og han mener mobbing er avhengig av at medlemmene i gruppa passivt aksepterer mobbingen, noe som igjen gir næring til at de uønskete handlingene kan fortsette. Helgesen (2014, s. 22) refererer videre til Olweus (1992) som først og fremst mener at mobbing er et uttrykk for individuell aggresjon, men støtter likevel Piklas teori om at mobbing kan opptre som gruppefenomen.

Christina Salmivalli (1996, referert i Helgesen, 2014, s. 22-23) har sammen med andre finske forskere pekt på at mobbingen ikke bare involverer mobberen og offeret, men også det som

kan kalles medløpere, tilskuere, forsvarere og støttespillere. De har definert medløperen som den som aktivt deltar i mobbingen og støttespilleren som den som ser på samtidig som han eller hun bidrar med latter og tilrop. Salmivalli (1996) legger vekt på at medløperen og støttespilleren har aggressiv atferd, og atferden deres kan ha sammenheng med hvilken posisjon de selv har i gruppa. Forsvarerne vil derimot aktivt prøve å få stopp på mobbingen, og de trøster gjerne offeret. Tilskuerne er de som ser på at mobbingen hender, men ikke foretar seg noe som helst.

O'Connell, Pepler og Craig (1999, referert i Helgesen, 2014, s. 23) forklarer dette med at mobberen har støttende venner bak seg med det ujevne styrkeforholdet som også er nevnt i Olweus og Rolands definisjon. De peker videre på at mobberen er en person som utstråler makt og høy status, noe som gjør mobberen tiltrekkende for gruppe medlemmene, og de vil aktivt å hjelpe han eller henne. Offeret fremstår som en svak person som ikke har evne til å ta igjen med mobberen, og er generelt en maktesløs person. Offeret vil på denne måten i mange tilfeller bli ignorert. I følge Helgesen (2014, s. 24) mener Dorte Marie Søndergaard (2009) at mobbing er sosiale prosesser på avveie, og at det blir for enkelt og kun se på de barna som mobber sin personlighet. Man må se på gruppekulturen og gruppeprosessene istedenfor det enkelte barns mangler og karaktertrekk. Mobbing handler mer om gruppas toleranse for det å være annerledes fremfor å se på enkeltbarnet som svakt, aggressivt eller passivt, hevder Søndergaard (2009).

Erlend Moen (2014) støtter ovennevnte teorier ved å si at mobbingen helst skjer der det er tilskuere tiltede. Han hevder at den uønskete atferden som oftest utføres for å oppnå en slags gevinst hos de andre barna, da gjerne jevnaldrende. En studie utført av Salmivalli (2011, referert i Moen, 2014, s. 23) tok for seg hva ofrene opplevde som verst med mobbingen, og de fleste oppga at det at ingen gjorde noe og heller sto og lo var verre enn mobbingen i seg selv.

3.3. Tidligere forskning på mobbing i barnehagen

Det er lite forskning når det kommer til mobbing i norske barnehager, og den første undersøkelsen ble ikke gjort før i 1997 av Reidar J. Pettersen og Franquise Alsaker (ifølge Helgesen, 2014, s. 20). De undersøkte mobbing blant barnehagebarn både i Norge og Sveits, og kom frem til at mobbing også skjer i barnehagen. 10-20% av barna som deltok i undersøkelsen ga uttrykk for at de ble utsatt for mobbing opptil flere ganger i uka. Det finnes også nyere undersøkelser, og en studie av Midtsand, Monstad og Søbstad (2004, referert i Helgesen, 2014, s. 20) syner en lavere prosentandel hvor 6-8 % av barna ga uttrykk for at de

var plaget av andre barn. Det finnes flere større studier internasjonalt, og Helgesen (2014, s. 20) viser til Sonja Perren (2000) som hadde en studie om mobbing i sveitsiske barnehager. Perren kunne også konkludere med at mobbing forekom, hvor opptil så mye som 37 % av barna i studien følte seg plaget av andre barn. I neste avsnitt vil jeg gå inn på om små barn i det hele tatt kan mobbe, og hva årsakene eventuelt kan være. Drøftingen vil skje i lys av teorigrunnlaget som tidligere er presentert.

3.4. Kan små barn mobbe?

Hva som menes med små barn kan være relativt og opp til hver person hva han eller hun mener er et lite barn. Jeg ser derfor viktigheten av å oppgi at små barn i denne oppgaven betyr barn i førskolealder. Ifølge Alsaker (2014) handler det om en misforståelse når folk tror at små barn mobber for å være ondskapsfulle og beregnende. Om man baserer seg på Olweus definisjon på mobbing, tar denne utgangspunkt i at intensjonen er å skade. Alsaker (2014) hevder at det å skade ikke kan knyttes direkte til mobbing blant små barn. De fleste som har jobbet med små barn har sett at de kan oppføre seg aggressivt, men det betyr nødvendigvis ikke at barna skjønner konsekvensene av den uønskete atferden, og at de kanskje mobber eller skader noen. Barna har ikke evne til å forstå den langsiktige effekten mobbing kan ha, og har ikke fullt utviklet evnen til å sette seg i andres situasjon. Med dette mener Alsaker (2014) at barna ikke trenger å være ondskapsfulle for å mobbe andre, de trenger bare å ha lært at det lønner seg å oppføre seg uønsket overfor visse barn. Hansen (2011, referert i Helgesen, 2014, s. 26) støtter dette synet, og mener at redselen for å bli utestengt fra en gruppe kan være en årsak til mobbing av andre barn.

Helgesen (2014) peker på viktigheten av å være kritisk og stille seg spørsmålet om barnehagebarn er så umodne som man skulle tro. I følge Kaj Bjôrqvist (1994, referert i Helgesen, 2014, s. 27-28) mangler små barn verbale ferdigheter, og er derfor kun i stand til å utføre direkte former for mobbing og ikke indirekte eller skjult mobbing. Det ble senere gjort studier som viste det motsatte av hva Bjôrqvist (1994) mener, og en studie gjort av Ostrov, Wood, Jansen, Casas og Crick (2004, referert i Helgesen, 2014, s. 29) avslørte at barnehagebarna kunne sladre, spre rykter og fortelle hemmeligheter, noe som inngår i kategorien indirekte mobbing. Med dette ønsker jeg å konkludere med at små barn kan mobbe, men de gjør det ikke for å være ondskapsfulle. Barna har erfart at det lønner seg å bruke uønsket atferd, eller de kan være redde for å havne utenfor fellesskapet. «Survival of the fittest» er et uttrykk som kan være tjenlig i en slik sammenheng, og med dette menes at

det er den sterkeste som overlever, nemlig mobberen. Barnehagen skal være med å forebygge at mobbing ikke skjer i barnehagen, noe jeg vil belyse i neste avsnitt.

3.5. Forebygging i barnehagen

Barnehagen har en samfunnsoppgave i og tidlig forebygge diskriminering og mobbing, og i Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2011) blir det vektlagt at det er den sosiale kompetansen som er betydningsfull i forhold til motvirkning av mobbing og diskriminering. Videre belyses viktigheten av at personalet er positive rollemodeller for barna, da barns læring av sosiale ferdigheter henger sammen med de voksnes holdninger.

Barn som blir mobbet kan oppleves som mer sårbare, og de lærer seg gjerne å trekke seg bort fra ubehagelige situasjoner. Barnet som faller bort fra fellesskapet frastjeles viktige opplevelser de får når de erfarer vennskap (Midtsand et al., 2004). Når barnet gjør seg erfaringer med utstenging fra lek eller latterliggjøring kan dette fortsette som en ond sirkel, og barnet isolerer seg enda mer (Lund, 2014). For barn er sosial tilhørighet i barnehagen viktig, og av og til kan det utvikles negative maktforhold mellom barn. Dette kan videre gi utslag i systematisk plaging hvis ikke de voksne har kapasitet eller kompetanse til å være tydelige rollemodeller. Det er de voksnes ansvar at barn ikke hevder seg slik at de plager andre barn i barnehagen (Midtsand et al., 2004). I neste avsnitt ønsker jeg å gå inn på voksenrollen, og hvordan den voksnes handlinger kan ha forebyggende effekt på mobbing.

3.5.1. Voksenrollen

For mange barn vil det være en stor overgang å starte i barnehagen, derfor er det viktig at de voksne hjelper barna med å bli trygge på den nye situasjonen. Personalet i barnehagen må være støttende når barna bygger nye relasjoner, og barnas sosiale utvikling skal skje ved hjelp av deltakende, empatiske voksne med god relasjonskompetanse (Utdanningsdirektoratet, 2012). Arbeidet med å støtte barnet i sin nye rolle som medlem av gruppa skal skje hele tiden, fra barnet starter i barnehagen til det slutter på skolen (Midtsand et al., 2004).

Hvordan den voksne forstår barnets atferd vil kunne henge sammen med måten situasjoner håndteres. Når barn strever med lek og samspill med andre barn, er det den voksnes oppgave å se og hjelpe barnet. Den tydelige og varme voksne går ikke forbi et barn og tenker at «såpass må hun/han tåle» eller «han/hun liker å leke alene», da legger den voksne problemet over på barna selv. En tydelig og varm voksen går umiddelbart inn og stopper uakseptabel

atferd og hjelper barnet tilbake i leken. Likevel må barna selv lære og feile og finne ut hva de våger og ikke våger. I slike tilfeller må den voksne klare å identifisere situasjoner som oppleves fornærmende for barnet, eller avgjøre om barnet selv klarer og ordne opp, og selv stå ved sidelinjen (Lund, 2014).

I dette avsnittet har jeg belyst viktigheten av at den voksne skal være en person som er aktiv, tydelig og deltakende i barnets relasjonsbygging, og fremme positive relasjoner. Vennskap og tilhørighet er svært viktig for barn i førskolealder, noe jeg ønsker å gå mer inn på i neste avsnitt. Man kan videre se viktigheten av at de voksne er tilstede når uønsket atferd viser seg, og kan bryte inn og hjelpe barn inn igjen i lek. Jeg har med dette tro på at voksenrollen har betydning i forhold til forebygging av mobbing i barnehagen.

3.5.2. Sosial kompetanse

Sosial kompetanse omhandler det å kunne kommunisere godt med andre personer i forskjellige situasjoner. Forskning viser at barns evne til å få seg venner henger nært sammen med sosial kompetanse, og en godt utviklet kompetanse er sentral for at barnet skal trives og bli verdsatt som venn og likeverdig deltaker av gruppa (Utdanningsdirektoratet, 2012). Barn i førskolealder utvikler stadig sin sosiale kompetanse, og utvikling av empati er en del av den sosiale utviklingen som spiller størst rolle når det kommer til barnets utvikling av moral. Empati henger sammen med hvordan barnet reagerer med omsorg, tar andres perspektiv, viser medfølelse etc., og er i utvikling gjennom hele livet (Midtsand et al., 2004).

Barns utvikling av sosial kompetanse skjer for det meste i uformelle samspill i det daglige, men man kan også jobbe med det på en mer formell måte for å forebygge mobbing. Dette kan være formelle samtaler hvor barn får snakke om egne tanker, følelser og meninger, det kan være bruk av litteratur, eller det kan være dramatisering og rollespill (Utdanningsdirektoratet, 2012). Barn er på en stadig søken etter venner å leke med, og det å få venner avhenger av sosial kompetanse samtidig som at vennskap også er med på å utvikle denne ferdigheten (Ytterhus, 2002, ifølge Midtsand et al., 2004, s. 75). Å være venner innebærer å oppleve seg selv som godtatt og satt pris på for den man er, og små barn har sterke vennsapsrelasjoner (Utdanningsdirektoratet, 2012).

Vennskap er viktig uansett alder, og kan beskytte mot angst, stress og andre påkjenninger (Midtsand et al., 2004). Videre så henger det å ha en venn sammen med personlighetsutviklingen, og barnets utvikling av seg selv henger sammen med dets evne til å bygge vennskap (Larsson, 2001, referert i Midtsand et al., 2004, s. 75). Forskning har vist at

barn som har venner er mindre utsatt for mobbing, og er mer motstandsdyktig om de skulle oppleve dette (Ladd & Kochenderfer-Ladd, 2002, referert i Midtsand et al., 2004, s. 75). Når forskning viser hvor mye vennskap betyr kan man ikke godta at barn går uten venner eller er ensomme. Det er de voksnes ansvar at barna bygger gode relasjoner, og man kan legge til rette for felles aktiviteter og lek hos barn som til vanlig ikke er så mye sammen (Utdanningsdirektoratet, 2012).

4.0. Metode

Mathilda White Riley (1963, sitert i Holme og Solvang, 1996, s. 14) sier at «samfunnsvitenskapelig metode omfatter både organisering og tolkning av data som hjelper oss til å få en bedre forståelse av samfunnet». Holme og Solvang (1996) omtaler videre metode som en fremgangsmåte man bruker for å løse problemer og finne frem til nye oppfatninger. Man skiller mellom to former for metodisk tilnærming i samfunnsvitenskapen, og disse kalles kvalitative og kvantitative metoder. Hovedforskjellen mellom disse er bruken av tall (Holme & Solvang, 1996). En kvalitativ metode kan hensiktsmessig brukes når man skal ha innsikt i hva andre mennesker tenker eller hvilke erfaringer de har, mens en kvantitativ forskningsmetode innebærer at man benytter objektive målinger, statistikk eller tallmateriale (Befring, 2015).

I denne oppgaven har jeg valgt å ta i bruk en kvalitativ forskningsmetode, noe som begrunnes med at jeg ønsker å få frem erfaringer og opplevelser knyttet til mobbing i barnehagen. Dette kan ikke oppnås ved en kvantitativ forskningsmetode, da erfaringer og opplevelser ikke er direkte målbart (Befring, 2015). Videre ønsker jeg å presentere intervju som datametode, samt valg av informanter hvor fire pedagogiske ledere har blitt med på et personlig intervju. Jeg kommer til å ta for meg reliabilitet, validitet og feilkilder, samt belyse hvordan jeg som forsker bør handle for at funnene skal være mest mulig pålitelig. Avslutningsvis vil jeg ta for meg metodekritikk og etiske hensyn og på hvilken måte man bør opptre for at forskningen ikke skal innebære risiko.

4.1. Kvalitativt forskningsdesign

En kvalitativ forskningsmetode har som formål å fange opp særtrekkene ved den enkelte enhet og vedkommendes situasjon (Holme & Solvang, 1996). Videre er kvalitative metoder relevant når man skal forske på problemer og fenomener (Befring, 2015), noe mobbing i barnehagen kan regnes som. Når man bruker denne metoden er «hovedinstrumentet»

forskeren selv, og det er vanlig med personlige intervjuer og direkte observasjoner for innhenting av data (Befring, 2015). Styrken ved å bruke en kvalitativ metode vises spesielt når man skal ha innsikt i situasjoner, fenomener, institusjoner eller enkeltpersoner, da det får frem informantenes intensjoner og meninger, deres indre liv, handlinger, følelser og tanker (Befring 2015).

4.1.1. Personlig intervju

Intervjudata kan innhentes som skriftlige notater, men det er mest vanlig å bruke lydopptak, noe som gir en fullstendig språklig fremstilling av det som blir sagt. Intervju som datametode har vid anvendelse, og har en sentral rolle i kvalitativ forskning. Intervjuet går i utgangspunktet ut på en samtale hvor forskeren stiller spørsmål og informanten gir svar. I denne studien har jeg valgt å anvende personlig intervju som datametode, noe jeg har tro på vil gi meg den mest valide informasjonen. Dette fordi jeg kommer inn på menneskers indre liv, tanker, følelser, erfaringer og opplevelser når jeg intervjuer dem. Ved å bruke et kvantitativt spørreskjema tror jeg ikke at jeg hadde fått de samme personlige svarene. Dette er noe jeg ser på som viktig, da et innblikk i informantenes arbeidserfaring blir relevant for min oppgave (Befring, 2015).

I kvalitative intervjuer blir det ikke anvendt standardiserte spørreskjemaer, da man ikke ønsker at forskeren skal kontrollere for mye. Likevel har man som forsker et ønske om å få utdypet visse forhold, og av den grunn kan man utarbeide en intervjuguide. Intervjuguiden hjelper forskeren med å dekke forholdene en vil ha belyst, men den trenger ikke bli fulgt slavisk. Ofte kan det dukke opp momenter man ikke har tatt med i guiden som er vel så viktig (Holme & Solvang, 1996). Dette kan kalles et halvstrukturert intervju, noe som betyr at man har en åpen plan for intervjuet, og er ikke bundet til en bestemt rekkefølge (Dalland, 2012).

4.2. Valg av informanter og datainnsamling

Hvem vi velger som informanter avhenger av hva vi trenger å vite. Man kan ta i bruk strategiske valg, hvor vi velger ut personer som det er grunn til å tro at har noe å bidra med i forhold til problemstillingen. Det å få tak i gode intervjupersoner er ikke bare viktig for innhenting av data, de er også betydningsfulle inspirasjonskilder på veien videre (Dalland, 2012). Når jeg skulle få tak i informanter var det interessant for meg og min problemstilling å få tak i pedagogiske ledere i barnehager. For at funnene skulle bli mest mulig pålitelige var det ønske om å få to pedagogiske ledere fra samme barnehage, og jeg tok derfor kontakt med pedagogiske ledere og styrere i barnehager rundt om i området. Jeg fikk med dette fire

kvinnelige informanter, to fra hver barnehage, alle med forskjellig arbeidserfaring. Det var ikke planlagt at det skulle være én informant fra småbarn og én fra storbarn fra hver barnehage, men jeg ser fordeler med dette da det har vært med på å skape dybden i funnene mine. Jeg vil belyse dette i kapitlene «empiri» og «drøfting».

Det ble satt opp tid og sted for intervju, og på forhånd fikk alle informantene tilsendt samtykkeskjemaet hvor det ble informert om taushetsplikt, anonymitet, frivillig deltakelse, lydopptak og oppbevaring av data. Jeg utarbeidet en intervjuguide som skulle hjelpe meg gjennom intervjuet slik at jeg fikk belyst alle temaene, men jeg var ikke bundet av at svarene kom i en spesiell rekkefølge. Det ble også naturlig for meg å komme med oppfølgingsspørsmål til informantene, disse var ikke laget på forhånd. I starten av hvert intervju informerte jeg om at det som ble sagt ble tatt opp ved hjelp av lydopptak på mobiltelefon, og at det senere ville bli transkribert til tekst hvor svarene kunne bli brukt i oppgaven. Å transkribere innebærer å overføre den muntlige samtalen over til tekst (Dalland, 2012). Jeg forsikret alle informantene om at det som ville bli brukt i oppgaven skulle være anonymisert slik at de ikke trengte å holde noe tilbake, videre informerte jeg også om sletting av opptak etter transkribering.

I intervjuet startet jeg med enkle og nære spørsmål, som blant annet innebar arbeidserfaring. Jeg gikk videre over på temaene jeg ønsket å få belyst, hvor jeg prøvde å være bevisst på ikke å favorisere noen svar fremfor andre. Videre prøvde jeg å vise meg nøytral, og ikke avsløre hvilket svar jeg helst ønsket (Befring, 2015). For å avrunde intervjuet spurte jeg informantene om de hadde noe mer å tilføye. Hvert intervju hadde en lengde på omtrent 20 minutter, dette var tilstrekkelig både for informant og intervjuer.

Det å analysere kvalitative data kan være både tidkrevende og omstendelig, og hovedårsaken er formen dataene er i. I en kvantitativ spørreundersøkelse vil dataene være organisert i forhold til de visse kategoriene, noe som gjør at de kan analyseres direkte. I et kvalitativt intervju derimot vil all strukturering og organisering av dataene skje etter at de er samlet inn (Holme & Solvang, 1996). Når intervjuene var utført ble de transkribert, og først da kunne jeg starte med å lage et oversiktsbilde av råmaterialet. Når man har fått et førsteinntrykk kan man registrere typiske temaer, som senere kan avdekke både spesielle og generelle trekk. Videre er det vanlig å foreta en tematisk gruppering der man tar utgangspunkt i problemstillingen, og de enkelte temaene kan så utfylles med direkte sitat fra intervjuet. Det kan være greit å samle alle svarene fra informantene under hvert spørsmål og fokusere på det som er mest typisk, men det

kan også være interessant å se etter det spesielle og sjeldne (Befring, 2015). Videre i empiri og drøftingskapittelet vil jeg kaste lys over informantenes svar, og for å strukturere svarene vil jeg ta utgangspunkt i en tematisk gruppering. For å skille hvem som sier hva har jeg valgt å gi informantene fiktive navn. De vil gå under navnene; Kari, Lene, Anne og Iren.

4.3. Validitet, reliabilitet og feilkilder

Reliabilitet gir et bilde av hvor nøyaktig og stabile dataene er. Videre kan det også fortelle oss om målefeil, og hvor stor graden av dette er. Man kan etterprøve reliabiliteten ved å foreta kontrollmålinger, hvor man repeterer målingene. Man kan nesten ta det for gitt at vi får valide, eller gyldige data når vi direkte kan måle og etterprøve noe. Om man bruker en linjal og måler opp ti centimeter er det sjelden tvil om at linjalen stemmer. I utdanningsvitenskapen derimot vil de fleste målingene være indirekte, og spørsmålet om funnet er av valid karakter vil være sentralt. Indirekte måling betyr i denne sammenheng måling av egenskaper og begreper som bare kan observeres gjennom aktuell atferd. Dette kan eksempelvis være holdninger, følelser, intelligens etc., hvor det ikke finnes noen fysisk representasjon, og kan derfor kun måles indirekte. Det vil alltid forekomme større eller mindre målefeil ved indirekte målinger, og spørsmålet om reliabilitet vil være et problem (Befring, 2015). I et intervju vil det alltid være mulig feilkilder. Dette kan blant annet innebære feil i selve kommunikasjonsprosessen hvor spørsmålene kan bli stilt feil, informanten kan misforstå, eller det kan være feil med lydopptakeren. I neste runde kan det skje feil i transkriberingen, hvor intervjueren endrer meningsinnholdet, noe som kan føre til redusert pålitelighet (Dalland, 2012).

Alle informantene hadde ønske om å få tilsendt intervjuguiden, derfor valgt jeg gi dem denne på forhånd via e-post. Jeg har tro på at dette var rett avgjørelse, da det omhandler et alvorlig tema, og det kan være vanskelig å svare på slike spørsmål på direkten. Jeg erfarte at når jeg stilte oppfølgingsspørsmål så ble det vanskeligere for informantene å svare, spesielt når jeg spurte om de hadde en praksisfortelling i forhold til mobbing. Jeg har ikke tro på at dette har påvirket forskningen i negativ retning, da jeg fikk inntrykk av at svarene var reelle og hadde gode skildringer.

Videre var jeg på forhånd bevisst på og ikke stille ledende spørsmål, samt prøve å holde meg til intervjuguiden. Jeg opplevde det likevel utfordrende da informantene ikke alltid var like tydelige, og det ble fristende å stille ledende spørsmål for å få frem tydelige svar. Videre var det utfordrende og ikke røpe for informanten hvilke svar jeg favoriserte eller helst ønsket, da

jeg kan vise meg tydelig engasjert. Kvaliteten på lydopptakene var gode, og jeg har forsøkt å skrive ned ord for ord slik de ble sagt. Ved å gjøre det på denne måten har jeg tro på at jeg har greid å bevare opprinneligheten av intervjuene (Dalland, 2012).

4.4. Metodekritikk

Det finnes fordeler og ulemper ved å ta i bruk en kvalitativ metode, og man vil alltid stå ovenfor metodiske utfordringer. Hvor valide og pålitelige resultatene blir, avhenger mye av forskerens fagkompetanse, og hvor mye han eller hun kan om temaet (Befring, 2015). På forhånd av intervjuene brukte jeg mye tid på å lese om mobbing, dette for at jeg skulle kunne lage en god og relevant intervjuguide, samt være bedre rustet til intervjuene. Jeg ser stor fordel av at jeg las meg opp på temaet da det ble lettere for meg å holde flyt i intervjuene, og jeg hadde kunnskap til å komme med definisjoner og forskningsresultater i samtalene.

I følge Befring (2015) er det viktig at forskeren er bevisst på mulige subjektive feilfaktorer siden han eller hun regnes som hovedinstrumentet. Da tenkes spesielt på forskerens egne forventninger og forutinntatte oppfatninger. Mennesker er mye styrt av følelser, og på grunn av dette kan egne oppfatninger forstyrre det man tar til seg og redusere validiteten, selv om man prøver å være objektiv. Dette inngår i det som kan kalles «researcher bias», hvor det blir satt fokus på risikoen for at dataene og observasjonene er farget av forskeren (Befring, 2015). Jeg forsøkte å legge fra meg de forutinntatte oppfatningene jeg hadde om mobbing, og fokusere på det jeg hadde lært ved å lese faglitteratur. Under selve intervjuene stilte jeg også oppklarende spørsmål, slik at jeg var helt sikker på at jeg forstod informanten rett, og dette ble som tidligere nevnt transkribert ordrett.

Det og selv være hovedinstrument kan være en personlig utfordring, da hele spekteret av dataene som innhentes går gjennom forskeren, og man må hele tiden være reflektert over det som innhentes (Dalland, 2012). Når man for eksempel skal jobbe med en transkribert tekst er det helt elementært at man fremstår som en selvkritisk tolker og leser. Videre er det viktig at man skiller godt mellom hva som er deltagerens tolkninger og hva som er forskerens tolkninger (Fangen, 2013, referert i Befring, 2015, s. 55). Jeg har tro på at det å lese seg opp på temaet, skape gode relevante spørsmål, legge fra seg forutinntatte oppfatninger, være faglig forberedt til intervjuene samt transkribere ordrett har bidratt til valide og pålitelige resultater. I neste avsnitt vil jeg gå inn på de etiske hensynene man må ta når man skal forske, og hvordan man på best mulig måte ivaretar informantene.

4.5. Etiske hensyn

Det er ikke til å se bort ifra at forskning der mennesker og samfunn blir brukt som objekt, også reiser utfordringer av etisk form. Det å ha respekt for medmennesket vil være helt essensielt i enhver samfunnsforskning, og dette innebærer blant annet at man ikke skal bruke andre mennesker som middel for å oppnå bestemte mål. Taushetsplikten må strengt overholdes i forhold til all informasjon som utveksles, og det skal ikke være mulighet for andre å finne ut hvem svarpersonen er. Videre må man være sikker på at informantene har forstått hva han eller hun er med på, slik at det ikke blir deltakelse på falske premisser (Holme & Solvang, 1996). Som tidligere nevnt utarbeidet jeg et samtykkeskjema som ble sendt til informantene før intervjuene ble utført, hvor det blant annet ble informert om frivillig deltakelse, mulighet til å trekke seg fra intervjuet, anonymitet, taushetsplikt, lydopptak samt oppbevaring av dette. I følge Befring (2015) er det ikke nok å informere i et samtykkeskjema, da man som prosjektansvarlig alltid skal forsikre seg om at informantene har forstått det som står i skjemaet. Jeg valgte derfor å informere informantene muntlig før vi startet intervjuet, dette for å forsikre meg om at innholdet var forstått. Videre har jeg anonymisert informantene og gitt de fiktive navn i oppgaven. Om informantene får mulighet til å lese oppgaven skal de selv kunne kjenne seg igjen i hva de har sagt, men ingen andre skal kunne forstå hvem det er. Jeg har med dette tro på at jeg har opptrådd aktsomt på en slik måte at forskningen ikke har vært forbundet med noen risiko (Befring, 2015).

5.0. Empiri

I dette kapittelet vil jeg presentere funnene mine som er knyttet til hva pedagogiske ledere ser på som mobbing og uønsket atferd i barnehagen, samt hvorfor barnehagebarn mobber. Jeg vil videre presentere hvordan informantene jobber med mobbing i barnehagen, og hvordan mobbing kan forebygges – særlig i sammenheng med voksenrolla og sosial kompetanse.

5.1. Hva ser pedagogiske ledere på som mobbing og uønsket atferd i barnehagen?

Når informantene fikk spørsmål om hva de så på som mobbing og uønsket atferd blant barnehagebarn svarte de blant annet at det kunne omhandle; utestenging, plaging, ekskludering fra lek, og at dette måtte gjentas over tid. Iren opplevde ordet mobbing som vanskelig i arbeidet med ett- og toåringene, men så for seg at uønsket atferd er når et barn gjør noe et annet barn ikke vil. «Jeg er usikker på om jeg tør å kalle det mobbing på småbarn», la

hun til. Da mobbedefinisjonen ble lest opp, stilte Iren seg spørrende til tidsperspektivet «ja, det er liksom over tid, men hva er over tid?». Lene skilte mobbing fra uønsket atferd på den måten at hun så på mobbing som gjentatt plaging, hvor et barn til stadighet går til angrep på det samme barnet slik at dette barnet blir skremt eller får vondt. Uønsket atferd så hun mer på som korte impulshandlinger som var forbigående. «Når et barn mobber ser vi at det går inn for å skade», sa hun.

Informantene kunne se forskjell i barnas alder når det kom til mobbing og uønsket atferd, og de konkluderte med at det var barna på småbarnsavdeling som viste seg mest fysiske. Det ble blant annet nevnt; dytting, slåing, kniping, lugging, biting, skubbing og kloring. Anne mente at dette hadde mye med språket å gjøre. «Ofte når barna er i ferd med å knekke språkkoden, men ikke klarer å ordlegge seg så kan de bli fysiske», sa Iren. Hun la videre til «jeg føler at det fysiske gjerne er med de små, så blir det mer psykisk – utestenging med de eldre». Kari mente at når barna var fysiske på storbarnsavdeling handlet det ofte om et sinne der og da, og at situasjonen gjorde at barnet kunne ty til fysiske virkemiddel. Hun la til at dette ikke kunne kalles mobbing. Anne hadde lagt merke til at barna på storbarnsavdeling gjerne kunne komme med stygge kommentarer, og hun hadde også opplevd at et barn til stadighet ble syndebukk, og fikk skyld selv om det var borte fra barnehagen. Kari hadde opplevd mobbing på storbarnsavdeling som omhandlet hudfarge, tospråklighet og dårligere utviklet språk. Alle informantene hadde inntrykk av at det ikke var så bevisst når barna var på småbarnsavdeling, men at dette gjerne endret seg til eldre de ble. «Jeg har ikke inntrykk av at de små gjør sånn bevisst», sa Anne, «jeg tenker at mobbing er bevisst, men er det bevisst med så små barn, eller er det fordi de er frustrerte?» undret Iren seg. Lene forklarte at mobbing krever språkkompetanse, og at barna på småbarn opererer alene. Kari hadde erfaring med at mobbingen var mest bevisst hos barn som gikk siste året i barnehagen.

5.2. Hvorfor mobber barnehagebarn, og har de en hensikt?

Kari var klar på at barna som mobber på storbarnsavdeling har en hensikt med det, og at mobbingen ofte handler om status. Videre sa hun at mobbingen ofte handler om å fremme seg selv, og å få en plass høyt på rangstigen. Lene trodde at barna på småbarnsavdeling var ute etter å få frem en reaksjon hos andre barn og voksne. Hun la videre til; «de har behov for å teste grenser, hva er lov og hva er naturlig utvikling av selvet? Kan vi kalle det mobbing?». Anne undret seg over om det er noe inni barna som gjør at de får et behov for å hevde seg negativt, videre la hun til; «men så er det om de selv tenker at det er mobbing? Er det noe som

trigger dem – oppmerksomhet i feil retning?». Iren sa at «på småbarn er det at de verner om sin lek og sine venner. Er det mobbing eller har de bare behov for å verne om sin lek?». Ved spørsmål om mobberen har spesielle trekk ved personligheten sin svarte Anne, Iren og Lene relativt likt ved å si at barnet som mobber eller viser uønsket atferd gjerne er litt utspekulert, frampå, dominant, lur, småhissig, men også «snill pike/gutt» i det ene øyeblikket, og så komme med frekke kommentarer i det skjulte. Kari hadde mer tro på at barnet som mobber er usikker på seg selv og sin egen rolle, og bruker mobbingen som et vern. For Kari var det også viktig å få frem at mobbing ikke var noen stor utfordring i hennes barnehage, men at hun absolutt følte at det var tilstede i hverdagen.

5.3. Forebygging

5.3.1. Voksenrollen

Ved spørsmål om personalet i barnehagen hadde fokus på mobbing kunne alle informantene bekrefte dette. Anne fortalte at i deres barnehage skal alle barna ha blitt snakket om i løpet av en tre-måneders-periode, hvor de da går inn på atferden til barnet og ser på hvordan barnet fungerer sosialt. Iren nevnte også avdelingsmøter hvor de kunne snakke om «enkeltbarnet». I Lene sin barnehage har de mye fokus på temaet under tilvenningen, og om det skjer episoder ute i frileken skal dette rapporteres inn til pedagogisk leder på avdelingen. «Vi må være i lag ute og passe på, vi skal handle i forhold til uønsket atferd og passe på at alle har det bra».

Videre sa hun at «de voksne i barnehagene hele tiden skal være tilstede både fysisk og mentalt». Kari sa de har mye fokus på enkeltbarn som av en eller annen grunn ikke har status og som til stadighet blir mobbet. Anne snakket om de voksne som rollemodeller, og la til; «så er det viktig hvordan vi voksne er som rollemodeller. Hvordan snakker vi til hverandre, med barna, hvordan snakker vi over hodet på barna. Hvordan ser man på små mennesker?». Iren mener det er viktig at de voksne har en felles handlingsplan, noe Anne også snakket om; «jeg tenker det er viktig at de voksne i barnehagen hele tiden snakker i lag, og at vi er samstemte. Når vi håndterer konflikter så bør vi gjøre det likt».

5.3.2. Sosial kompetanse

Alle informantene var enige i at det var viktig med sosial kompetanse for å forebygge mobbing, og vennskap var noe alle jobbet med. I Anne sin barnehage på storbarnsavdeling har begrepet «bestevenn» blitt mye brukt i barnegruppa, og dette er noe de prøver å få fokuset bort fra. Hun sier; «i hverdagen jobber vi mye med sosial kompetanse, og vi veileder barna.

Ofte hører vi ordet «bestevenner», dette er et begrep vi har snakket litt om – hva gjør vi med det?». Videre legger hun til; «det er ikke et godt begrep tenker jeg, da vi gjerne hører «jeg vil ikke være bestevenn med deg likevel». Vi prøver å få bort begrepet og heller fokusere på at man kan være gode venner med flere». Iren forteller at de på småbarnsavdeling jobber mye med å hjelpe barna til å sette ord på følelsene sine, og at de senere utover året kan jobbe med vennskap. I Lene sin barnehage på småbarnsavdeling jobber de mye med vennskap, hvordan være en god venn, å gi en klem, dele leker, sende til hverandre, hjelpe hverandre og spørre om å få låne. «Ordet «låne» og «opptatt» blir mye brukt. «Vi snakker også om følelser – være sint, glad, redd – så jobber vi med tilhørighet i gruppa», legger hun til. Hos Kari på storbarnsavdeling har barna selv laget verneregler som de har synliggjort ved å henge de opp. Vennskap er et overordnet tema hele året, sier hun, og de snakker om at alle skal ha en venn, hvordan man skal snakke med hverandre, hvordan man skal oppføre seg, hvordan vise omsorg, hvordan vise positiv samhandling og hvordan gi ros.

5.4. Hvordan jobbe med mobbing i barnehagen?

Alle informantene fikk presentert et case hvor et barn ble utestengt, og fikk spørsmål om hvordan de ville håndtere denne situasjonen. Anne ville ha tatt dette opp på et møte og forhørt seg med de andre ansatte om de har opplevd det samme, da de voksne gjerne oppfatter barna litt forskjellig. Videre la hun til; «det er viktig å ha voksne tilstede der barna er og leker seg. Og så er det å være en trygg voksen som er klar på sine meninger om hva som er greit eller ikke. Når det gjelder utestenging ville jeg kanskje jobbet litt i lekegrupper». Iren sa at «om jeg hadde opplevd utestenging hadde jeg ville fulgt opp – vært en tilstedeværende voksen», videre la hun til at «de voksne skal tilrettelegge for at alle barn skal bli inkludert og at det er rom for alle». Lene snakket mer av erfaring, og fortalte at de jobbet mye med gruppesammensetning på småbarnsavdeling. «Barnet som mobber må kanskje bli igjen litt lenger inne om det for eksempel går løs på andre barn ute. Dette barnet kan få være med å dekke bord inne, og med dette gjøres det positivt. På denne måten gjør vi barna ute fri til vi er nok voksne ute». Videre la hun til at «vi fokuserer alltid på det positive fremfor kjefte og negativitet». Kari jobber med å heve det barnet som blir mobbet sin status på storbarnsavdeling. «Vi prøver å heve statusen til det barnet som blir mobbet, og ikke gi så mye oppmerksomhet til mobberen. Vi vrir litt på det, at det er den som blir mobbet som blir hevet, og den som mobber blir mindre». Hun la videre til at «vi har alltid barn som er sterke sosialt på avdelingen som vi kan spørre. Det er ikke synlig for de andre barna at det er et barn som trenger det, men da lager jeg en lekegruppe til barnet som trenger det». Kari ser også

fordelen med å bruke litteratur hvor de kan snakke om situasjoner som skjer utenfor barnehagen. De snakker da ikke om to barn som ble uenige – men om pinnsvinet og haren som ble uenig. Ingen av informantene så nær som Kari hadde møtt bekymring hos foreldre om at barna deres var blitt mobbet. Kari hadde derimot opplevd dette, og hadde da tett oppfølging med foreldrene til barnet som ble mobbet og med foreldrene til barnet som mobbet. Det ble da utført hyppigere foreldresamtaler enn vanlig.

5.5. Oppsummering av de viktigste funnene

I dette kapitlet her jeg presentert empirien, og jeg ønsker å avslutte med å belyse hva jeg mener er de viktigste funnene for meg. Et av sjekkpunktene mine omhandlet det å få satt ord på hva informantene definerer som mobbing, og jeg var spesielt interessert i å høre om hendelsen måtte skje gjentatte ganger, eller over en tidsperiode. Videre var det viktig for meg å få svar på om informantene hadde opplevd mobbing, noe de hadde – men også det om de trodde det kunne være mobbing på deres avdeling. Spesielt Iren var usikker på om mobbing eksisterte blant ett- og toåringene, noe som var et forventet, men også interessant funn. Dette er noe jeg vil gå dypere inn på i drøftingskapitlet.

Ikke alle informantene foretrakk ordet mobbing, men det kom likevel tydelig frem at uønsket atferd skilte seg fra mobbing ved at det oftest bestod av enkelthendelser eller impulshandlinger. Det at to av informantene representerte en småbarnsavdeling og to representerte en storbarnsavdeling gjorde spørsmålet om barnas alder hadde betydning for mobbingen interessant. Det viste seg at både Lene og Iren som jobber på småbarnsavdeling var usikre på om man kunne kalle det mobbing, mens Anne og Kari kjente seg mer igjen i mobbeatferd på storbarnsavdeling. Også grunnen til hvorfor barn mobber virket avhengig av alder, og det kan virke som at barna på småbarnsavdeling viser denne atferden for å verne om sin egen lek, mens barna på storbarnsavdeling har en annen hensikt, gjerne å hevde seg selv.

Videre var det vesentlig for meg å finne noe ut om voksenrollen, og hvordan de voksne forholder seg til temaet mobbing i barnehagen. Det generelle inntrykket var at informantene hadde fokus på hvordan den voksne er med små barn, samt viktigheten av å ha en felles handlingsplan om mobbing oppstår. At det jobbes med vennskap og sosial kompetanse var et av mine største sjekkpunkt, da det også står i rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver at barnehagen skal forebygge diskriminering og mobbing, og sosial kompetanse er vesentlig for å forebygge dette (Kunnskapsdepartementet, 2011). Avslutningsvis fikk jeg innblikk i hvordan informantene ville jobbe med mobbing i barnehagen, hvor både positiv

grensesetting, økt sosial kompetanse, fremheving av offeret og bruk av lekegrupper ble nevnt. Dette er betydningsfull kunnskap jeg tar med meg videre i livet.

6.0. Drøfting

I drøftingskapittelet vil jeg sette teori opp mot empirien, og jeg vil i dette kapittelet ta for meg hva de pedagogiske lederne ser på som mobbing og uønsket atferd samt hvorfor barnehagebarn mobber, og om det er en hensikt bak. Videre vil jeg ta for meg hvordan mobbing og uønsket atferd kan forebygges – da i forhold til voksenrollen og sosial kompetanse.

6.1. Hva er mobbing og uønsket atferd blant barnehagebarn?

Alle informantene hadde en oppfatning om hva mobbing kunne dreie seg om, og nevnte både fysiske og mentale virkemidler, da blant annet ekskludering og plaging. Videre så de en forskjell i barnas alder, og det var enighet om at barn på småbarnsavdeling viste seg mest fysiske, mens barn på storbarnsavdeling viste seg mer verbale og hadde gjerne en indirekte måte å vise uønsket atferd på. Dette kan man også se i en studie gjort av Perren (2000, referert i Helgesen, 2014, s. 29) hvor det ble konkludert med at det var de eldste barna i barnehagen som i størst grad anvendte verbale former for ekskludering. Uønsket atferd ble skilt fra mobbing på den måten at det ble sett på som korte, forbigående impulshandlinger som var situasjonsbetont. Her kan det være relevant å stille seg spørsmålet om det er systematikken og tidsperspektivet som setter skillet mellom mobbing og uønsket atferd? I følge Roland (2014) kan ikke uønskete enkelthendelser kalles mobbing, selv om det regnes som uakseptabel atferd. En uønsket enkelthendelse kan virke både skremmende og ubehagelig for et barn, men her går også skillet mellom uønsket atferd og mobbing – enkelthendelsen skjer mest sannsynlig bare én gang, mens gjentatt systematisk plaging forteller mobbeofferet noe langt mer, nemlig at det er en permanent situasjon.

Iren var kanskje den som hadde vanskeligst med å akseptere ordet mobbing på en småbarnsavdeling. Hun stilte seg kritisk til tidsaspektet når Olweus mobbedefinisjon ble lest opp, og stilte spørsmålet «hva vil over tid si?». Kan det tenkes at tid er et abstrakt og subjektivt begrep som kan oppleves forskjellig fra barn og voksne, og ikke minst for barnet som blir plaget? Det kan være vanskelig å ha et konkret svar på hvor mange ganger en hendelse må gjenta seg, og hvor lang tidsperiode de uønskete handlingene skal strekke seg over. Det kan derfor konkluderes med at den viktigste kilden til å kunne besvare hva som

føles som mobbing er offeret selv, og hvilken opplevelse offeret har av situasjonen (Midtsand et al., 2004).

Både Anne og Iren som jobber på småbarnsavdeling stilte seg spørrende til om det kan kalles mobbing på småbarnsavdeling, og begge foretrakk begrepet uønsket atferd som har blitt beskrevet som enkelthendelser med en bakgrunn for det. I følge en langtidsstudie gjort at Crick, Ostrov, Burr, Cullerton-Sen, Jansen-Yeh og Ralston (2006, referert i Helgesen, 2014, s. 29) ble det observert at barn helt ned i 2,5- års alderen kunne utføre både direkte og indirekte former for mobbing. Jeg kan helt klart forstå Anne og Iren sin skepsis til å ønske mobbebegrepet velkommen blant ett- og toåringene, dog er det viktig å kunne stille seg spørsmålet «kan vi likevel snakke om mobbing blant de minste i barnehagen»? Det er ikke uvanlig at synet på de minste barna kan være litt romantisert, og man vil helst beholdet synet på barn som små og uskyldige. Det er ikke tvil om at barna er både små og uskyldige, men kan det hende at dette romantiske synet av barn på småbarnsavdeling trenger en korreksjon? (Kristensen, 2014). Jeg stiller meg kritisk til å ha et romantisk syn på de minste barna, da jeg har tro på at dette kan være med på å fornekte fenomenet mobbing. Larsson (2011, referert i Helgesen, 2014, s. 46) mener at hvis vi aksepterer mobbing som et normalt fenomen mellom mennesker i en gruppe, uansett hvor vondt dette kan være, kan det å ha kunnskap om temaet føre til forståelse og aksept av barna og deres atferd.

Ut i fra dette kan det se ut som at uønsket atferd eksisterer både på små- og storbarnsavdeling, om det kan kalles mobbing eller ikke vil forbli et definisjonsspørsmål, samtidig som det også omhandler aksept hos de voksne og de voksnes syn på barn. Videre i drøftingen vil jeg ta for meg hvorfor barnehagebarn mobber, og om det fins en hensikt bak.

6.2. Hvorfor mobber barnehagebarn, og har de en hensikt?

Anne hadde en praksisfortelling om et barn som til stadighet fikk skylda, selv om det var hjemme fra barnehagen. I dette tilfellet kunne det virke som om de andre barna hadde behov for å gi spesielt ett barn skylda - en såkalt «syndebukk». Slik type mobbing kan dreie seg om såkalt «forskjøvet aggresjon», som innebærer at et hjelpeløst offer blir straffet på grunn av andres frustrasjon. Offeret blir ufrivillig påført karaktertrekk som igjen gir mobberen grunnlag til å oppføre seg på en ubehagelig måte (Midtsand et al. 2004). Iren mente at det kunne dreie seg om at barna hadde behov for å verne om sin lek, og siden barna på småbarnsavdeling er i den førspråklige fasen blir det enklere å vise seg fysisk. Anne mente at den uønskete atferden kunne dreie seg om en naturlig utvikling av selvet og testing av grenser, og stilte seg også

spørrende til om dette kan kalles mobbing. Per definisjon kan ikke slike enkelthendelser kalles mobbing, da det ikke oppfyller kravet om tidsperspektiv og et ujevnt maktforhold.

Informantene hadde en forståelse av at mobbing var en bevisst handling, og når det ikke var bevisst kunne det ikke kalles mobbing. Om man går tilbake til Asklands (2014) teori om at små barn ikke mobber for å være ondskapsfulle, men fordi de har lært at det lønner seg å handle uønsket, kan det da være aktuelt å snakke om mobbing i barnehagen uavhengig av bevissthet? Man kan ikke se bort ifra at mobbing ofte planlegges, og at det gir mobberen glede og maktfølelse. Det er likevel ikke mulig å hevde at det ligger en klar og bevisst hensikt bak absolutt all mobbing. Mobbingen kan vise seg både fra en bevisst og en ubevisst side, derfor kan ikke ondskap være et fast kjennetegn ved mobbing (Midtsand et al. 2004).

Alle informantene hadde et bilde av barnet som mobber og hvilken atferd dette barnet utstråler. Det kom blant annet frem at barnet ofte er frampå, utspekulert, dominant og gjerne litt småhissig. Kari var den eneste som mente at barnet som mobber kjennetegnes ved at det er usikkert, og at barnet ikke helt vet hvordan det skal reagere, og at det derfor mobber. Kari mente også at hensikten med å mobbe var å få høyest mulig plass på rangstigen. I følge Larsson (referert i Midtsand et al., 2004, s. 40-41) kjennetegnes barnet som mobber ved å være sosialt uredd, flink språklig og et generelt selvsikkert. Kan det likevel være at det er slik som Kari erfarer – at barnet er usikkert, og at det viser denne typen atferd for å posisjonere seg høyest mulig sosialt? I barnehagen kan man se at sosial tilhørighet er viktig for barna, og kanskje kan grunnen til at noen barn mobber være at de forsikrer seg om høyest mulig status fordi de er redd for å havne utenfor fellesskapet? På denne måten kan man også se mobbing som et sosialt fenomen, da de andre barna også vil hige etter en plass høyt oppe sosialt, og de vil på denne måten fungere som mobberens medløpere og støttespillere.

En annen forklaring på hvorfor barn mobber kan være som Anne sier – at barna har fått oppmerksomhet i feil retning. Når barna viser uønsket atferd har de behov for en korreksjon, og når de viser ønsket atferd har de behov for positiv bekreftelse. Om dette kun følges opp i barnehagen og ikke i hjemmet og i nabolaget så blir det vanskelig å svekke de trekkene som fører til at barna hevder seg uønsket (Roland, 2004, referert i Midtsand et al., 2004, s. 40). Annes forklaring støttes også opp av Asklands (2014) teori om at barna mobber fordi de har lært at det lønner seg å oppføre seg uønsket – de har med dette fått en oppmerksomhet i feil retning.

Det kan virke som om at grunnen til at barna mobber eller viser uønsket atferd kan omhandle flere aspekt. For noen barn handler det om status og posisjon i gruppa, mens for andre barn kan handle om å verne om sin lek. Videre kan det være oppmerksomhet i gal retning eller en forskjøvet aggresjon hvor barna har behov for å ta ut aggresjonen sin på andre barn. Uansett hva grunnen er til at små barn mobber, så er det felles for alle at de har lært at det lønner seg å handle negativt, og derfor gjør de det. I neste avsnitt vil jeg ta for meg hvordan mobbing og uønsket atferd kan forebygges ved hjelp av den voksnes rolle og deltakelse.

6.3. Forebygging

6.3.1. Voksenrollen

Temaet mobbing i barnehagen var noe alle informantene hadde fokus på, og dette var noe de også delte med personalgruppa. Anne la vekt på den voksne som rollemodell, og på hvilken måte man snakker til hverandre, til barna, og generelt hvilket barnesyn man har. Barn lærer ved at de hele tiden observerer den voksnes væremåte, og sterkest virker de rollemodellene som har størst betydning for barnet. Dette kalles modellering, og barnet identifiserer seg med rollemodellen og tilegner seg holdninger, verdier og fordommer. Modelleringen kan ha utslag både på godt og vondt, derfor er det viktig at man har fokus på å være en empatisk rollemodell som kan vise omsorg for andre. Dette vil igjen gjenspeiles i barna, og kan være essensielt i arbeidet med å forebygge mobbing i barnehagen (Midtsand et al. 2004).

Det å ha en felles handlingsplan når barn mobber og viser uønsket atferd viste seg også å være viktig for informantene. Det at de voksne kommuniserer og er samstemte når konflikter skal håndteres kan virke forebyggende i forhold til mobbing, dette fordi det blir forutsigbart for barna, og de vet hvordan de voksne vil reagere. Det kan da tenkes at det er slik som Anne snakker om, at det er viktig å ha en trygg voksen som er klar og sikker på sine meninger om hva som er greit eller ikke. Når barna får et klart innblikk i hvilke regler og forventinger de voksne har kan dette gjøre barna mer sikre, og kanskje vil de lære at det ikke lønner seg å handle uønsket. Videre er det som Iren sier om å være en tilstedeværende voksen betydningsfullt, hun ser viktigheten av at de voksne er tilstedeværende, og legger til rette for inkludering. Barna har behov for innsiktsfulle voksne som ser det enkelte barnets behov, samtidig som det tas hensyn til det kollektive. I dette tilfelle vil uttrykket «kunnskap er makt» være egnet, da kunnskap om hvordan man kan stimulere til samarbeid i lek, samt det å være en demokratisk og tydelig leder kan hindre at aggressive krefter får vise seg (Midtsand et al., 2004).

Alt som skjer i barnehagen skal være til barnas beste, og dette skal alltid ligge til grunn i barnehagens arbeid. I denne forbindelse blir foreldresamarbeid viktig når man skal støtte barnets utvikling (Utdanningsdirektoratet, 2012). Bare én av informantene hadde opplevd foreldre som var bekymret for at deres barn ble mobbet, og dette var Kari på storbarnsavdeling. Hun hadde opplevd barn som til stadighet hadde kommet hjem og fortalt foreldrene at de ikke hadde noen å leke med i barnehagen. Kari hadde da en handlingsplan på dette, og fulgte opp med tettere foreldresamtaler, og gjorde foreldrene til barnet som mobbet oppmerksom på hva som hendte. Men er det slik at foreldrene alene har ansvaret i en slik situasjon? Den eneste måten for foreldrene å kunne ta ansvar på er ved at pedagogen gir informasjon om hva som er i ferd med å skje. Ofte oppfører barna seg forskjellig på hjemmebane i forhold til i barnehagen, og foreldrene har kanskje vanskelig for å tro at deres barn kan mobbe. Dette kan oppleves sterkt og uvant for foreldrene, men de kan være en viktig brikke i å snu den uønskete atferden, og de får en sjanse til å være med å snu situasjoner hvor uønsket atferd kan vise seg. På denne måten kan samarbeid med hjemmet og personalet i barnehagen forhindre at barn verken blir mobbere eller ofre (Midtsand et al. 2004). Videre i neste avsnitt vil jeg ta for meg hvordan mobbing og uønsket atferd kan forebygges ved hjelp av å fremme barns sosiale kompetanse. Voksenrollen vil også her stå sentralt.

6.3.2. Barns sosial kompetanse

Sosial kompetanse omhandler ferdigheter som barna innehar i deres samspill, og kan blant annet innebære empati, selvfølelse, selvkontroll og prososial atferd, og kan regnes som nøkkelen til trivsel i barnehagens fellesskap (Utdanningsdirektoratet, 2012). Prososial atferd er atferd som munner ut i gode gjerninger, og kan blant annet utvikles gjennom modellering som tidligere er blitt forklart (Eide, 1994). Informantene så viktigheten ved å jobbe med å fremme sosial kompetanse, og de hadde mye fokus på vennskap i barnegruppa. Anne opplevde en utfordring i sin barnegruppe hvor det til tider var mye fokus på hvem som var bestevenner og ikke. Dette kan være en katalysator til sjalusi og frustrasjon blant barn, og som Anne sier blir ikke «bestevenn» i denne sammenheng et godt begrep. Hvordan kunne da Anne og hennes personale støtte opp om barnas vennskap? De valgte å ta fokuset bort fra begrepet «bestevenn» og heller sette fokus på at alle kan være gode venner. De arbeidet her med å fremme barnas prososiale atferd – man kan være gode venner med alle.

Lene fortalte at de alltid la vekt på positivitet i møte med barns uønskete atferd istedenfor skjenn og negativitet. Dette kan være hensiktsmessig om man legger vekt på at barn lærer gjennom modellering, og identifiserer seg med rollemodellene. Om skjenn blir en del av

hverdagen kan dette føre til angst og usikkerhet hos barna, og de kan gjennom modelleringen tro at det og til stadighet skjenne på andre er greit (Christoffersen 2014). Dette skal likevel ikke gå på bekostning av det å være en tydelig voksen, hvor man skal si tydelig «ja» til det man ønsker mer av, og tydelig «nei» til det man ser på som uakseptabel atferd. Det som avgjør hvordan barnet oppfatter grensesettingen, er måten grensesettingen blir gjort på. Om det blir gjort på en gjennomtenkt måte, og bygger på verdier som har som mål å hjelpe barnet til å møte mennesker på en god måte, vil dette være essensielt (Lund, 2014). Måten de voksne svarer barnet på og hvordan de bekrefter eller avviser barnets handlinger vil være avgjørende for barnets opplevelse av seg selv (Lamer, 1997, referert i Midtsand et al., 2004, s. 72).

Det å sette ord på barnas følelser viste seg å være viktig, spesielt på småbarnsavdelingen, og dette kan være en viktig måte å fremme sosial kompetanse på, da det blant annet er med på å utvikle barnas empati. I følge Øhman (1996, referert i Midtsand et al., 2004, s. 74) er evnen til å reagere med omsorg og innlevelse en medfødt egenskap. Evnen til empati vil variere fra person til person, men egenskapen kan stimuleres og trenes opp. Kari hadde også fokus i sin barnegruppegruppe på hvordan barna kan vise omsorg, og dette omhandler blant annet hvordan barna snakker til hverandre og hvordan barna skal oppføre seg mot hverandre. Når et barn viser uønsket atferd, er det den voksnes ansvar å veilede barnet til å finne andre uttrykk, men det er mulig å aktivere barnets empati. Om man viser utfallet av barnets uønskete atferd, og lar barnet selv kjenne på ubehageligheten kan dette være med på å stimulere barnets empatiutvikling. Kari arbeidet tilnærmet på en slik måte ved at hun valgte å fremme offeret på den måten at hun ga barnet som ble mobbet mye positiv oppmerksomhet. Dette gjorde hun blant annet ved å skryte av ting barnet gjorde eller hadde på seg slik at det ble tydelig for den som mobbet. Videre ga hun barnet som mobbet mindre oppmerksomhet. Dette kan sees i lys av det som kalles sosial læringsteori, hvor straff vil føre til svekkelse av uønsket atferd, mens belønning forsterker ønsket atferd. Straffen kan for eksempel være mindre oppmerksomhet til barnet som mobber, og mer oppmerksomhet til barnet som blir mobbet (Midtsand et al., 2004).

Vennskap var noe som var viktig å jobbe med for alle informantene. Hos Kari var vennskap et overordnet tema gjennom hele året, og Iren skulle ta til på temaet litt senere på året når tilvenningen var ferdig. Et mål for Kari var blant annet at alle barna skulle ha minst én venn hver. Det å kunne etablere vennskap samt opprettholde dette er en vesentlig faktor i barnets sosialiseringssprosess, og det kan være en preventiv faktor mot negativ utvikling. Av og til er det sånn at ikke alle barn har en venn å leke med, og kan gi uttrykk for dette både i

barnehagen og på hjemmefronten. Det er da den voksnes ansvar å legge til rette for at ingen barn kjenner seg ensomme i barnehagen. Både Anne og Kari nevnte at det å jobbe i lekegrupper kunne ha en heldig effekt, og Kari hadde gode erfaringer med å bruke sosialt sterke barn sammen med barn som var svakere sosialt. Det er likevel viktig å ikke glemme at små gryende vennskap kan være lett å bryte opp, derfor krever dette en observant voksen som griper inn om uønskete hendelser forekommer (Utdanningsdirektoratet, 2012).

Avslutningsvis nevnte en av informantene bruk av litteratur for å fremme barnas sosiale kompetanse, og temaet kunne blant annet omhandle to dyr som ble uenige. På denne måten blir historien distansert, og man tar ikke opp i samlingsstund en episode om to barn som ble uenige, men man leser historien om «pinnsvinet og haren» istedenfor. Dette kan være en fin måte for barna å oppnå innlevelse og forståelse, og kan være med på å øke barnas kognitive utvikling (Roland, 2014).

7.0. Avslutning

I denne oppgaven har jeg tatt for meg temaet mobbing i barnehagen, og ved bruk av kvalitative intervju har jeg fått innblikk i hva fire pedagogiske ledere ser på som mobbing og uønsket atferd, samt hvordan de forebygger dette. Videre har jeg tatt for meg det teoretiske perspektivet fra utvalgte områder og ønsker nå å oppsummere svarene på problemstillingen min.

Uønsket atferd kan skilles fra mobbing med det grunnlag at det beskrives som uønskete impulshandlinger som ikke gjentar seg. Dette kan bli sett på som en kontrast til mobbing som kjennetegnes ved gjentatte negative handlinger over tid (Olweus, 1992, referert i Helgesen, 2014, s. 21). Det kom frem at begrepet uønsket atferd var å foretrekke på småbarnsavdeling, mens mobbing var noe man kunne kjenne seg mer igjen i på en storbarnsavdeling. Uansett hvilke begrep man bruker så omhandler dette en type atferd som er uønsket, og forebygging krever i første omgang aksept hos de voksne. Fenomenet mobbing har vist seg fra forskjellige sider i forhold til barnas alder, derfor vil forebyggingen alltid avhenge av hvor barna er i utviklingen. Atferden må på ingen måte benektes - enten det er mobbing eller uønskete impulshandlinger, da dette kan føre til utvikling i gal retning. En moden og trygg person kjennetegnes ved å være i stand til å ta ansvar for alle spektrere av følelser som tilhører livet, også det å takle destruktive sider ved en personlighet (Larsson, 2001, referert i Midtsand et al., 2004). Dette tar oss videre inn i betydningen av voksenrollen.

I følge Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver er det barnehagen sin oppgave å fremme positive handlinger som skal motvirke mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2011). Med barnehagen menes de ansatte, og for å forebygge mobbing og uønsket atferd har voksenrollen vist seg å ha signifikant betydning. Hvordan de voksne viser seg som rollemodeller kan ha stor ringvirkning på barnas atferd, og man ser viktigheten av at de voksne er empatiske rollemodeller med gode verdier og holdninger (Midtsand et al., 2004).

For at mobbing og uønsket atferd skal kunne forebygges har det vist seg at foreldresamarbeid vil være fundamentalt. For at foreldrene skal kunne ha innblikk i barnehagehverdagen er det pedagogen sitt ansvar å informere om det er relasjoner på avveie. Det er viktig å se foreldrene som ressurs, og et verktøy i forebyggingen mot mobbing og uønsket atferd. Å fremme sosial kompetanse samt etablering av vennskap vil være grunnleggende i jobben med å forebygge mobbing og uønsket atferd, og alle barn skal kunne møtes i et forhold hvor de føler seg verdsatt og godtatt for den de er. Her vil en del av jobben innebære å fremme prososial atferd – positive sosiale holdninger, samt å stimulere barnas empati (Utdanningsdirektoratet, 2012). Tydelige, aksepterende, inkluderende og trygge voksne som viser seg gjennom å være gode relasjonskompetente rollemodeller, kan med dette bli sett på som preventivt i forhold til mobbing og uønsket atferd i barnehagen.

Litteraturliste

- Alsaker, F. D. (1997). Hva vet vi om mobbing i barnehagen?. I: R. J. Pettersen (Red.)
Mobbing i barnehagen. Sebu forlag.
- Barnehageloven. (2006). *Lov om barnehager (barnehageloven)*. Hentet fra
http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Oslo: Cappelen Damm
Akademisk.
- Christoffersen, D. D. (2014). Hva har dere gjort med henne? I: M. B. Helgesen (Red.),
Mobbing i barnehagen – et sosialt fenomen. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal
Akademisk.
- Eide, R. (1994). *Det gode i mennesket: Om altruisme og prososial atferd*. Sigma forlag.
- Helgesen, M. B. (2014). Hvordan kan mobbing forstås?. I: M. B. Helgesen (Red.), *Mobbing i
Barnehagen: Et sosialt fenomen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holme, I. M., & Solvang, B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk* (4. utg.). Otta: Tano
Aschehoug.
- Kristensen, M. Ø. (2014). Kampen om mobbebegrepet. I: M. B. Helgesen (Red.), *Mobbing i
Barnehagen: Et sosialt fenomen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra http://www.udir.no/Upload/barnehage/Rammeplan/rammeplan_bokmal_2011nett.pdf?epslanguage=no

Lund, I. (2014). Tydelige og varme voksne i møte med mobbing i barnehagen. I: M. B. Helgesen (Red.), *Mobbing i barnehagen: Et sosialt fenomen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Midtsand, M., Monstad, B., & Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. Trondheim: Dronning Mauds Minne.

Moen, E. (2014). *Slik stopper vi mobbingen: En håndbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Roland, E. (2014). *Mobbingens psykologi: Hva kan skolen gjøre?* (2. utg). Oslo: Universitetsforlaget.

Sandsleth, G. (2007). *Mobbing: Forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Utdanningsdirektoratet. (2012). *Barns trivsel: Voksnes ansvar*. Hentet fra <http://www.udir.no/globalassets/upload/barnehage/regelverk/veiledere/veilederbm.pdf>

INTERVJUGUIDE

1. Kan du fortelle hvor lenge du har jobbet som pedagogisk leder, og hvilken aldersgruppe du har mest erfaring med?
2. Hva ser du på som mobbing og uønsket atferd blant barn i barnehagen?
3. Hva ser du for deg at barn gjør når de mobber og viser uønsket atferd? (Fysisk, verbal, indirekte)
4. Har du selv opplevd mobbing blant barn i barnehage? (Kan også være tidligere ansettelser)
5. Har du inntrykk av at barn som mobber og viser uønsket atferd har spesielle trekk ved sin personlighet? I så fall hvilke?
6. Hvorfor mobber barnehagebarn?
 - Tror du barna har en hensikt med å mobbe og vise uønsket atferd?
7. Har du inntrykk av at alder har betydning for hvordan atferden utarter seg?
8. Er det fokus på temaet i personalgruppa? Blir det for eksempel tatt opp på personal/gruppe/basemøter?
9. Er det fokus på temaet i barnegruppa? (F. eks «hvordan være en venn?»)
10. Gjøres det tiltak for å forebygge mobbing og uønsket adferd i barnehagen?
 - Hva ville du gjort om du la merke til at et barn til stadighet ble utestengt fra lek?
11. Har du opplevd at foreldre har vist bekymring for at deres barn har blitt utsatt for mobbing eller uønsket adferd?
12. Er det noe mer du har lyst til å tilføye?

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

” Mobbing i barnehagen”

Bakgrunn og formål

Jeg har nå startet mitt tredje år på barnehagelærerutdanningen ved høgskolen i Volda, og skal i denne forbindelse skrive en bacheloroppgave. Temaet omhandler «mobbing i barnehagen», hvor problemstillingen lyder følgende: «Hva ser pedagogiske ledere på som mobbing og uønsket atferd i barnehagen, og hva gjør de for å forebygge dette?».

Hva innebærer deltakelse i studien?

Dette blir en kvalitativ forskning hvor jeg skal ut i barnehagene for å få svar på min problemstilling ved hjelp av pedagogiske ledere som informanter. Metode jeg skal bruke er intervju, og disse blir tatt opp på båndopptaker. Intervjuene vil senere bli transkribert til tekst, hvor det mest relevante blir tatt ut og satt inn i oppgaven.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun studenten har tilgang til intervjuet og lydfilen, og dette vil senere bli transkribert til tekst. Deler av intervjuene vil anonymt kunne bli brukt i oppgaven. Prosjektet skal etter planen avsluttes 21.12.2015. Etter sensur av oppgaven vil transkribert tekst bli slettet fra studentens datamaskin.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien kan du ta kontakt med meg ***** på telefon: *****. Eventuelt kan min veileder Nils Magne Magerøy kontaktes på følgende telefonnummer: *****

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)